

Aminatta Forna'nın *The Memory Of Love* Adlı Eserinde Afrikalı Kadınların Temsili

Eren BOLAT*

Öz

Bu çalışma, Aminatta Forna'nın *The Memory Of Love* adlı romanındaki kadın karakterlere odaklanmakta ve bu karakterlerin nasıl resmedildiğini araştırmaktadır. Romandaki Afrikalı kadın karakterler üzerine yapmış olduğum çalışmada, Forna'nın özellikle oryantalist ve batılı bir bakış açısıyla tasvir edilen uysal, zayıf ve boyun eğen Afrikalı kadın imajını yapı bozuma uğratarak çeşitli kadın karakter tiplerine yer verdiği gözlemlenmiştir. Romanda diğer göze çarpan durum ise Forna'nın romanında birden fazla kadın karaktere yer vermesine rağmen kadın karakterlerin söylem açısından gölgede kalmasıdır. Afrikalı bir kadın yazar olarak Forna'nın zayıf ve madun Afrikalı kadın imajı klişelerini yıktığı düşünöldüğünde, romanın anlatıcılarının erkek karakterler olması ve kadın karakterlere dair detayların erkek anlatıcıların hikâyelerinde yer alması kadın karakterlerin seslerinin yüksek sesle duyulmasını engellemiştir. Romanın merkezinde yer alan Afrikalı kadınlar, anlatıcıdan çok anlatılan rolünde oldukları için sessiz ve gölgede kalmış karakterler olarak algılanmaktadır. Tüm bu incelemeler sonucunda, bu çalışmada, Forna'nın romanı kadın karakterler ekseninde derinlemesine incelenmiş ve Afrikalı kadınların nasıl temsil edildiğine odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afrikalı kadın, temsil, Sierra Leone, kolonyalizm, postkolonyalizm.

*Dr. Öğretim Üyesi, Hitit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Çorum, Türkiye.
Elmek: ernbltit@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8148-522X>.

Representation of African Women in Aminatta Forna's *The Memory of Love*

Abstract

This study focuses on the female characters in Aminatta Forna's *The Memory of Love* and investigates how these characters are portrayed and represented. In my study investigating African women in the selected novel, it has been observed that Forna includes several types of female characters by deconstructing the docile, weak, and submissive African woman image, especially depicted with an orientalist and western perspective. Another noteworthy aspect of the work is that, though Forna features multiple female characters, the African women in the novel are overshadowed. Even though Forna, as an African woman writer, destroys the stereotypes of weak and inferior African woman image, the fact that the novel's narrators are male characters and the details of the female characters are included in the male narrators' stories prevented the female characters' voices from being heard loudly. The African women at the center of the novel are perceived as silent and speechless characters since they are in the position of being told rather than as narrators. Accordingly, this paper delves into Forna's novel on the basis of female characters and focuses on how African women are represented.

Keywords: African woman, representation, Sierra Leone, colonialism, postcolonialism.

Extended Summary

Aminatta Forna, born in Scotland and grew up in Sierra Leone, one of the African countries exposed to colonialism, introduces the stories of three narrators in her work titled *The Memory of Love*, through the lenses of three male characters named Elias Cole, Adrian Lockheart, and Kai Mansaray, with reference to the civil war in Sierra Leone, a country that has been subjected to colonial oppression and has gone through strenuous processes due to civil war.

Exposed to significant gender inequality, the positions and status of women from Sierra Leone in their home countries have undergone serious changes in the precolonial, colonial and postcolonial periods. In Sierra Leone, where patriarchy is dominant, women have faced exclusion from society until the last few decades, and the deprivation of their right to education is one of the main problems underlying this situation. Even if they receive education, they have been brought up in an education system under the influence of the patriarchal structure. This situation caused African women to be overshadowed and as a reaction, women from Sierra Leone struggled to seek their rights, especially strived for democracy and freedom. With the presence of women who are successful in various occupational groups, the solidarity of women from Sierra Leone and their active role in society have increased, and as a result, different working women's unions have emerged in order to provide solidarity more systematically.

When we analyze Forna's novel, it is observed that instead of focusing on a single type of woman, she includes female characters from various walks of life, reflecting the general social structure of Sierra Leone. In the novel, we witness that the female characters, who are educated, interested in art and have a certain stance, break the image of African women, which is generally portrayed as weak with a stereotypical perception. Unlike the depiction of women in a secondary position in African communities where the patriarchal society is dominant, Forna has created female characters with peculiar features in her novel. Although the female characters that come to the fore do not appear as storytellers in the novel, the female characters that have a certain stance and exhibit existence are the elements that Forna has meticulously processed in her novel. However, it should also be noted that the

overshadowing of the female characters as discourse and narrators has caused women to be portrayed in a less dominant position throughout the novel.

In its general sense, Forna's novel is based on the theme of love, however, we can see the problems experienced during the civil war in Sierra Leone and how women are affected from it and represented through the details of the novel. This study focuses on the female characters in Forna's novel and analyzes how these characters are portrayed. In the study on African female characters in the novel, it was seen that female characters were not portrayed as weak and subaltern, and Forna included various types of female characters by deconstructing the docile, weak and obedient African woman image, which was especially portrayed with an orientalist and western perspective. Another striking situation in the novel is the fact that although Forna includes more than one female character in her novel, the female characters are overshadowed. Although Forna, as an African woman writer, destroys the perception of weak and obedient African women image, the fact that the narrators of the novel are male characters and the details of the female characters are included in the stories of the male narrators prevented the voices of the female characters from being heard strongly. Even though Forna's female characters are at the center of the novel, the love, feelings and experiences of women such as Saffia, Mamakay, Agnes and Vanessa are told by men who have somehow been in their lives. The female characters of Forna sometimes appear as a devoted wife, sometimes as a daughter with a protest identity, as a successful doctor and sometimes as a prostitute. This shows that Forna has included female characters from all walks of society in her work.

Giriş

Doğrudan sömürge yönetimi ortadan kalkmış olabilir; ama sömürgecilik, kültürel, ekonomik, politik ve bilgi temelli baskı olarak pek çok kılık içinde yaşamaya devam etmektedir.

Ziauddin Sardar (Foreword to *Black Skin White Mask*, 2008: xix)

Coğrafi keşiflerin başlaması ve gelişmiş teknolojilerin yaygınlaşması ile 15. yüzyılda ivme kazanan sömürgecilik bölgesel ve bireysel olarak insanların hayatını derinden etkilemiştir. En genel tabiriyle, “Sömürgecilik, metropoller tarafından koloniler kurmak, fethetmek, yerleşmek, yönetmek ve ekonomik olarak sömürmek için kullanılan süreçleri, politikaları ve ideolojileri ifade eder” (Benjamin 2007: xv). Başlangıç yüzyıllar öncesine dayanan sömürgecilikten en fazla zarar gören ve çeşitli baskıya maruz kalan bölgelerin başında Afrika kıtası gelmektedir. “Avrupalılar uzun zamandır Afrika ve Asya kıyılarında ticaret ‘fabrikaları’ ve kaleler üzerinde kurulmuşlardı, ancak on dokuzuncu yüzyılda bu yerleşim bölgelerini, bu büyük kıtaların içlerine girmek ve siyasi kontrolü ele geçirmek için üs olarak kullandılar” (2007: xv). Avrupalıların bu toprakları işgal etmesinin yanında aynı zamanda yerleştikleri ülkelerin politik olaylarını da yönetme çabaları sömürgeciliğin zahiren bitmiş olmasına rağmen etkisinin devam ettiğini göstermektedir. Kolonyal güçler sömürdükleri ülkedeki karmaşanın ve hatta iç savaşların devam etmesine neden olmuş, bu topraklarda sükûnun sağlanmasını ve insanların huzur içinde yaşamasını engellemiştir. Hâlihazırda sömürgecilik döneminde sayısız sıkıntılara gark olan yerli insanlar sömürgecilik sonrası dönemde de benzer karmaşaların ve ülke içi sorunların devam etmesini kabullenemeyip mevcut duruma karşı bir tepki geliştirmişlerdir. Bu kıtalarda doğan, doğup başka ülkelere göç eden, farklı bir kültüre maruz kal-

dıktan sonra kendi ülkesine dönen ve bireysel aydınlanma sürecini yaşayan çeşitli postkolonyal yazarlar kendi halkının, ülkesinin ve hatta coğrafyasının yaşamış olduğu sıkıntılara sessiz kalamamış ve o insanların sesleri olmuşlardır. Sömürüye maruz kalan Afrika ülkelerinden biri olan Sierra Leone'de yetişen İskoçya doğumlu Aminatta Forna da bu yazarlardan biridir ve *The Memory of Love* adlı eserinde Elias Cole, Adrian Lockheart ve Kai Mansaray adlı üç erkek karakteri ekseninde Sierra Leone'de yaşanan iç savaşa da değinerek üç anlatıcının hikâyelerini paylaşmaktadır. Romanın mekânını oluşturan Sierra Leone sömürüye maruz kalmış ve kendi iç savaşları nedeniyle çok zor süreçlerden geçmiş bir batı Afrika ülkesidir. Ülkenin nüfusu ağırlıklı olarak kendi yerel halkından oluşuyor olsa da sömürgeciliğin etkisiyle bölgeye yerleşen beyaz insanlar da burada yaşamaktadırlar. Bu durumun bölgeye en büyük etkisi ise kültürel etkileşimin fazla olması ve buna binaen ülkenin kendine has yeni bir sosyokültürel yapı oluşturmasıdır.

Sömürgecilikten sonra ülkenin sadece sosyal yapısı değil aynı zamanda toplum içindeki çeşitli gruplar ve hükümet arasındaki ilişkiler de değişime uğramıştır. Sömürüden sonra feraha kavuşmayı hayal eden birçok Afrika ülkesinde yaşanan kaoslardan bir benzeri Sierra Leone'de de yaşanmıştır. Foday Sankoh isminde eski bir subay tarafından kurulan Devrimci Birleşik Cephe (RUF- Revolutionary United Front) adındaki örgütlenme ile hükümet arasında gerçekleşen ve yaklaşık 11 yıl süren iç savaş Sierra Leone'deki insanların hayatlarını yaşanamaz bir hale getirmiş, bu savaşın sonucunda da yaklaşık beş yüz bin insan öldürülmüştür. Sömürüden kurtulan ülkelerin yaşamış olduğu makûs kaderi Sierra Leone de yaşamış ve bu savaşın neticeleri katastrofik derecede olmuştur. Ülkedeki yerel halkın maruz kaldığı en büyük sıkıntılardan bir tanesi ise yoksulluk ve açlık ile mücadele ederek hayatta kalma savaşı vermek zorunda kalmasıdır. Yerel halkın baş etmek zorunda kaldığı yoksulluğun temellerinde ise ülkenin sahip olduğu elmas rezervini kullanamıyor olması yatmaktadır. "Afrika'da-

ki siyasi çatışmaların ve oluşumların yapılandırılmasında elmasların rolü, sömürge döneminin ötesine geçmiştir” ve “elmasların kontrolü iç savaşları ve krizleri körüklemeye etkili olmuştur” (Benjamin 2007: 304). Ülkenin değerli madenler açısından zengin olmasına rağmen böyle bir durumla karşı karşıya kalması ise oldukça çelişkili bir durumdur. Ekonomik olarak yüksek değeri olan madenlere sahip olmalarına rağmen bunları kendileri için kullanamayan ve faydalanamayan Sierra Leoneli kadınlar, işsizliğin artışta olduğu ülkelerinde çok ağır şartlarda çok az bir ücretle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Hatta bazı kadınların yoksulluklarından dolayı ücret karşılığında cinsel ilişkiye girmeye mecbur kalmaları da ülkede görülen sorunlardan biridir. “Cinsel hizmetlerin para, mal veya diğer menfaatler karşılığında değiş tokuğu olarak tanımladıkları ‘fuhuş’ Sierra Leone’de çok yaygın” (Women’s Refugee Commission 2002) bir durumdur.

Kadın Mülteci Komisyonu’nun bölgede 800 kişiden oluşan genç ve yetişkin ile yapmış olduğu görüşmelerde en çok hissedilen sorunlar şu şekilde sıralanmıştır: “gençlerin kendilerini özellikle karar verme sürecinde dışlanmış hissetmeleri, eğitim fırsatlarının olmaması, yetersiz sağlık hizmetleri, yoksulluk ve cinsel sömürü” (Women’s Refugee Commission 2002). Ülkedeki ekonomik buhran ve iç savaştan dolayı çeşitli baskıya maruz kalan Sierra Leoneli “kadın ve kız çocukları aynı zamanda isyancılar tarafından kaçırılmış, asker olmaya zorlanmış” (Women’s Refugee Commission 2002) ve hatta tecavüze maruz kalmışlardır. Ataerkinin hâkim olduğu bir bölgede olmakla birlikte bahsedilen bu sıkıntıları da yaşamak zorunda kalan Sierra Leoneli kadın ve kızlar için hayat tamamen dayanılmaz hale gelmiştir. Tüm bu olumsuzluklar iç savaş ile birleştiğinde Sierra Leoneli kadınların hayatı katlanılamaz bir boyuta ulaşmıştır. Hâlihazırda ataerkinin etkisi altında yok sayılan Sierra Leoneli kadınlar ülkelerinin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumdan dolayı tamamen ikincil bir pozisyona itilmiştir.

Aminatta Forna elim neticeleri olan iç savaşa kayıtsız kalamamış ve bireyler üzerindeki tesirini romanında yansıtmıştır. Ülkede meydana gelen iç savaşın etkilerinin derinden hissedildiği romanın ana karakterlerinden olan İngiliz psikiyatrist Adrian romanın anlatıcılarından biridir. Adrian'ın hastalarından Elias da romanda kendi sesiyle hikâyesini anlatan ana karakterlerden bir diğeridir. Adrian, Elias ve Kai adlı erkek karakterlerin anlatıcılığında olay örgüsüne şahit olduğumuz romanda yer alan kadın karakterler kendilerini temsil etmek ve hikâyelerini anlatmaktan ziyade daha çok ikincil bir pozisyonda ve anlatılan olarak karşımıza çıkmaktadır. Postkolonyal dönemde iç savaşın etkisi altında şekillenen olaylarla yoğun olarak aşk teması üzerine kurulan ve yaşanan duyguların anı olarak aktarılmasını içeren romanda kadın karakterleri erkek karakterler tarafından anlatılan ve onların hayatlarında, erkeklerin gözlerinden nasıl görüldüğüne odaklanılan bireyler olarak görmekteyiz. Her ne kadar romandaki kadın karakterler suskun ya da sedasız olarak algılanıyor olsa da Forna romanında güçsüz kadın karakterler çizmekten ziyade kendilerine has özellikleri ve hayata karşı duruşu olan kadın karakterlere yer vermiştir. Detaylı ve komplike bir olay örgüsüne sahip olan romanda söylem olarak erkek karakterlerin baskın olması, kadın karakterlerin güçsüz olduğu anlamına gelmemektedir. Forna'nın çeşitli tiplerde yaratmış olduğu kadın karakterler de bu argümanı desteklemektedir.

Ataerkil toplumun baskın olduğu Afrika topluluklarında kadının ikincil bir konuma indirgenerek tasvir edilmesinden farklı olarak Forna, romanında kendine özgü özelliklere sahip kadın karakterler yaratmıştır. Buna rağmen, kadın karakterlerin söylem açısından ve anlatıcı olarak gölgede kalması romanın genelinde kadınların daha az baskın bir konumda resmedilmesine neden olmuştur. Bu çalışmada Forna'nın aşk teması ve aşkın bireyler üzerindeki etkisini ön plana çıkardığı postkolonyal Sierra Leone'de iç savaş travmalarıyla yaşayan karakterlerin hikâyelerine değinmeyi ve bu bağlamda kadınların nasıl temsil edildiğini göstermeyi amaçlamaktayız.

Aminatta Forna'nın *The Memory Of Love* Adlı Eserinde Afrikalı Kadınların Temsili

Afrika'nın ihtiyaç duyduğu tüm uzmanlara sahip olduğunu düşünüyoruz - onlar orada yaşayan insanlardır.

Aminatta Forna

nemli derecede cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan Sierra Leoneli kadınların kendi ülkelerindeki konumları ve durumları prekolonyal, kolonyal ve postkolonyal dönemde ciddi değişikliklere uğramıştır. Ataerkil yapının hâkim olduğu bir batı Afrika lkesi olan Sierra Leone'de kadınların yakın zamana kadar toplum içinde dışlanma ile karşılaşmalarının en önemli nedenlerinden birisi eğitim haklarının ellerinden alınması ve eğitim alsalar bile ataerkil yapının etkisi altındaki bir eğitim sistemiyle yetiştirilmiş olmalarıdır. Toplum tarafından kanıksanan genel düşünceyi de destekler biçimde “ Kadınlar, Gramer Okulu veya Hıristiyan Kurumu'ndan kocalarına uygun refakatçiler olmak üzere eğitilmişlerdir (Steady 2006: 76). Buna karşın, özellikle postkolonyal dönemden sonra her ne kadar iç savaşın travmalarını yaşıyor olsalar da kadınların eğitime ulaşma şansları artmıştır. Bunu en güzel örneklendiren durum ise “1980'ler ve 1990'lar boyunca, eğitimdeki en yüksek profesyonel görevlerden bazılarının kadınlar tarafından yapılmış” (2006: 79) olmasıdır. Kadınların eğitimde yer alması ve genç kızların eğitim bulma şansları önemli ölçüde artmış olsa da geleneksel yapının hala hâkim olduğu bölgelerde kız çocuklarının karşılaşmış oldukları en büyük sorunlardan biri erken yaşta evlenmek zorunda kalmalarıdır. “Yoksul geçmişe sahip genç köylü kadınlar için erken evlilik bir gerçektir ve kocası başlık parası ödeyecek kaynaklara sahip yaşlı bir adam olacaktır ki bu durumda kendisi ikinci veya üçüncü bir eş olacaktır” (Peters 2011: 50). Bu tür bir hayat yaşamak zorunda kalacak kadınların var olduğu yadsınamaz bir gerçek olsa da Forna romanında sadece kötü şartlarda yaşamaya maruz kalan kadınlara değil Afrika toplumunun ruhunu yansıtacak şekilde çeşitli kadın karakterlere yer vermiştir.

Forna'nın romanına baktığımızda onun tek bir kadın tipine odaklanmak-tansa Sierra Leone'nin genel toplum yapısını yansıtacak şekilde çeşitli kesimlerden kadın karakterlere yer verdiğini görüyoruz. Romanda eğitimli, sanatla ilgilenen, belli bir duruşa sahip kadın karakterlerin varlığı ile Forna'nın klişe bir algıyla genelde güçsüz olarak tasvir edilen Afrikalı kadın imajını kırmasına tanıklık ediyoruz. Burada not edilmesi gereken durum ise Forna'nın baskın kadın karakterlere yer vermesine rağmen anlatıcı karakterlerini erkeklerden seçmiş olmasıdır. Romanın geneline baktığımızda her ne kadar kadın karakterler olay örgüsünün merkezinde yer alsalar da birer anlatıcıdan ziyade erkek karakterlerin hikâyelerindeki anlatılan konumunda karşımıza çıkmaktadırlar.

Romanın temel hikâyelerinden birini oluşturan Elias Cole'un anlattığı hikâyede yer alan ve Elias'ın derin bir aşk beslediği Saffia adlı kadın karakter yukarıda anlatılan tasviri örneklendiren bir profile sahiptir. Romanda Saffia'ya duyulan derin aşkın yoğunluğunu ciddi derecede hissetmemize rağmen Saffia'nın kendini anlattığı ya da duygularını açık bir şekilde ifade ettiği bir durumla karşılaşmıyoruz. Aksine Saffia ile olan tüm ayrıntılar romanın temel karakterlerinden biri olan Elias'ın vermiş olduğu bilgilerle şekillenmektedir. "Erkek bakışı" altındaki kadınların en ince ayrıntıya kadar tasvir edilmesi, kendilerini ifade eden değil de anlatılan bir konuma indirgenmeleri kadınların bir şekilde birer nesneye dönüşmesini desteklemektedir. Romanın geneline bakıldığında hiçbir erkek karakterin ne bir kadın ne de bir erkek karakter tarafından derinlemesine bir tasvirinin yapıldığına rastlamamaktayız. Oysa romanın henüz başlarından itibaren Saffia'nın Elias tarafından ayrıntılı bir şekilde anlatıldığına şahit olmaktayız. Elias'ın Saffia'ya dair ilk düşünceleri şu şekildedir: "Mavi bir elbise giyiyordu ve çimenliğe doğru taş basamaklardan inerken parmakları sıcakta ona yapışan kumaşa hafifçe dokundu" (Forna 2010: 5). Elias, Saffia ile olan ilk karşılaşmasında onu bakışları ile takip ettiğini çok net bir şekilde ifade etmektedir. Elias'ın kendi ifadesi bu durumu açıkça göstermektedir: "Onu izledim ve bir duygu dalgası hissettim... Gülüm-

sedini, dudaklarının yukarı kıvrıldığını, hafif ve tatlı olduğunu gördüm. Bir gülümsemeye karşılık verdi... Onu ilk gördüğümden beri saniyeler geçmişti” (2010: 6). Buna benzer bir durumu Adrian ile Mamakay arasında olan ilişkide de görüyoruz. Adrian en ince ayrıntısına kadar Mamakay’a dair detayları vererek onu bir nevi bakışları ile kontrolü altına aldığını sezdirmektedir. “Üzerine oturan baskılı bir bluz ve ayak bileklerine kadar uzanan uyumlu bir etek giyiyordu. Ayağında bir çift deri sandalet. Saçları yukarıda toplanmış ve bir eşarp tarafından tutulmuştu” (2010: 323). Mamakay romanda uysal ya da zayıf bir karakter olarak tasvir edilmiyor olsa bile erkek bakışına maruz kaldığı çok açık bir gerçektir. Bu durum ilk bakışta bir sorunmuş gibi algılanmıyor olsa bile kadının erkek bakışı altında oluşu erkeğin kontrol eden ve sahiplenilen taraf olmasına neden olabilmektedir. “Kadının erkek bakanın bakış açısında olması, erkeğe sadece ona bakma zevki değil, aynı zamanda kontrol ve sahiplenme hissi de verir” (Bloom 2017: 18). Buradaki temel sorun ise bu durumun bakan erkek tarafından farklı boyutlara taşınabilme ihtimalidir çünkü “Kadınları tamamen nesneleştirilen, yeterince dikkatle bakan erkekler, aslında nesnelleştirmenin ötesine geçmeye başlayabilirler” (2017: 41). Bu durum da kadının bir nevi tahakküm ve kontrol altında olması anlamına gelmektedir.

Ataerkinin hakim olduğu toplumda erkeklerin sadece bakışları ile değil alışılmalı düşünce kalıplarıyla da kadınları tek tipleştirmeleri ve onlara ikincil bir rol biçmeleri de kaçınılmaz bir durumdur. Forna romanında bu basmakalıp düşüncenin kendi topraklarında da halen mevcut olduğunu Elias’ın Saffia hakkındaki düşüncelerini açığı vururken göstermektedir. Elias, Saffia’nın diğer kadınlardan farklı özelliğine dikkat çekerken aslında genel olarak kadınlardan beklenen basmakalıp davranış ve tutumun da ne olduğunu sezdirmektedir. “Saffia’nın söyleyecek bir şeyi olduğunda, fikrini söylemekten çekinmediği doğrudur ki bu benim alışkın olmadığım, bir kadında yeterince olağandışı bir nitelikti” (Forna 2010: 79). Elias’ın bu düşüncesini iki farklı şekilde yorumlayabiliriz. Birincisi ataerkin bir yapıya sahip Sierra

Leone'de ve Afrika kıtasının çoğu bölgesinde de yaygın bir şekilde inanılan sessiz, uysal, içe kapanık ve itaatkâr Afrikalı kadın figürünün çoğu kişi tarafından kabul ediliyor olduğu gerçeğidir. Bunun temellerinden birisi de “Kuşaktan kuşağa aktarılan kadın itaatkârlığının kuralları, özellikle kırsal kesimde, ancak ironik bir şekilde Batılılaşmış kent burjuvazisi içinde de ağır olmaya devam etmektedir” (Coquery-Vidrovitch 1997: 56). Özellikle oryantalist bir bakış açısının hakim olduğu çoğu eserde Afrikalı kadınlar suskun, uysal ve itaatkar şekilde tasvir edilmektedir. Elias'ın bu ifadesi de yaygın olan bu düşünceyi desteklemektedir. Diğer taraftan ikinci olarak, Forna, Saffia karakteri ile Elias'ın da sahip olduğu, Afrikalı kadını madun ve kendi ifade edemeyecek şekilde tanımlayan klişe düşünceyi yapı bozuma uğratmaktadır. Yani Forna “ikili karşıtlıkları değer hiyerarşileriyle birlikte açığa çıkarmanın, tersine çevirmenin ve ortadan kaldırmanın aracı” (Sim 2001:222) olarak yapı bozumu kullanmaktadır. Böylece erkeğin kadına olan üstünlüğü algısını tersine çevirmekte ve kadına atfedilen ikincil pozisyonu yıkmaktadır. Her ne kadar Afrika'da edilgen ya da zayıf şekilde tasvir edilen kadınlar mevcut olsa da bu durum Afrikalı kadınların tamamının bu profilde olduğu anlamına gelmemektedir. Hatta Sierra Leone'nin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinde Afrikalı kadınların demokrasi için vermiş olduğu mücadele kayda değer bir başarı göstergesidir ve yukarıda bahsedilen Afrikalı kadınların tümüne biçilmiş genelleşici bakış açısını da çürütmektedir. Sierra Leone'deki “Kadın grupları, demokratik olarak seçilmiş bir hükümete geri dönüşü desteklemek için Freetown sokaklarına dökülmüştür” (Fyle 2006: xlvii). Afrikalı kadınların bu tavrı kendilerine atfedilen pasif ve sinik kadın figürünü yanlışlamaktadır. Her ne kadar Afrika toplumları erkek egemen bir yapıya sahip olsa da “Sherbro insanları arasında kadınların reisi olduğu haneler yaygındı ve kadınlar ayrıca kasaba ve köyleri yönetiyorlardı” (2006: xxxi). Diğer bir ifadeyle, romanda geçen ifadeye karşılık Afrikalı kadınların yeri geldiğinde yöneten/yönetici konumunda olması onları edilgen bir konumdan ziyade hayatın dinamikleri arasında önemli bir yer tutan ve sanılanın aksine gayet etkin olan birey-

ler olduğu gerçeğini desteklemektedir. Hatta “1914 ile 1970 arasında, Sierra Leone’de tanınan 146 Őefin on tanesi, eski, oldukça babasoylu bir geleneğe rağmen kadındı” (Coquery-Vidrovitch 1997: 35). Bu bahsedilen durum hiç de azımsanmayacak bir öneme sahiptir çünkü çok katı ataerkil bir yapıya sahip olan böylesi bir toplumda, insanların alışagelmış olduğu normları kırmak ve o normların dışına çıkmak oldukça zor bir durumdur. Fakat Afrikalı kadınlar bunu başarmışlar ve sadece Őef/yönetici olarak değil toplumun tüm katmanlarında kendilerini göstermişlerdir. Örneğin, “1943’te ilk iki Afrikalı kadın yargıç -her ikisi de Sierra Leoneli- biri Freetown’a, biri de Lagos’a atanmıştır” (1997: 175). Çeşitli meslek gruplarında başarılı olan kadınların varlığıyla beraber Sierra Leoneli kadınların dayanışması ve toplum içinde etkin rol almaları artmış ve bunun sonucu olarak dayanışmanın daha sistematik bir biçimde sağlanması için “iki farklı çalışan kadın sendikası doğmuştur: Sierra Leone Market Kadın Sendikası ve Çamaşırcı Kadınlar Sendikası” (1997: 176). Batı Afrikalı Sierra Leoneli kadınların bahsedilen bu organizasyonları gerçekleştirmesi ve toplum içinde etkin rol almaları romanın ana karakteri Elias’ın düşünceleriyle tezahür eden ve Afrikalı kadına karşı geliştirilen genel önyargılı bakış açısını yıkmaktadır. Forna’nın yaratmış olduğu güçlü kadın karakterler de bu düşünceyi desteklemektedir.

Söylem olarak ön planda olan kadın karakterler romanda karşımıza çıkmamasına rağmen belli bir duruşu olan ve varoluş sergileyen karakterler Forna’nın romanına titizlikle işlemiş olduğu unsurlardır. Saffia gibi varoluşuyla ve dik duruşlu kimliğiyle okuyucunun dikkatini çeken bir diğer kadın karakter Saffia’nın kızı Mamakay’dır. Annesinden farklı olarak Mamakay daha dışa dönük ve protest bir kimliğe sahiptir. Forna uysal ve sinik Afrikalı kadın prototipini Mamakay karakteri ile yapı bozuma uğratmaktadır. Mamakay ülkesinde yaşanan olumsuz ve haksız durumlara karşı çıkan ve fikirlerini rahatlıkla söyleyebilen bir kadındır. Mamakay’ın hükümete yönelik eleştirileri şu şekildedir: “Hükümet onlarca yıl kendi halkından çaldı. İnsanlar bir şey

söyledi mi? Protesto ettiler mi? Hayır. Çocukları paçavralar giyip aç kaldılar. Yine de fakir bir adam domates çaldığı için linç edilirdi” (Forna 2010: 294). Mamakay’ın bu ifadeleri ülkesinde ciddi boyutlarda yaşanan eşitsizliği, siyasi sıkıntıları ve insanların maruz kaldığı adaletsizliği yalın bir şekilde ortaya koymaktadır. Mamakay’ın protest tavrını sevgilisi Adrian ile kendi hükümetinin yerel insanlara karşı göstermiş olduğu tutuma dair yapmış olduğu konuşmada da net bir şekilde görmekteyiz. Mamakay, Adrian’a ülkesinde yaşanan sorunların çok ciddiye boyutlarda olduğunu belirgin bir şekilde ifade etmektedir. Mamakay “siyahların birbirini öldürdüğünü ve bunun anlamsız bir şiddet!” (2010: 295) olduğunu hassaten vurgulamaktadır. Mamakay’ın bu ifadesi ve ülkesindeki yaşanan kargaşaya ve zulme sessiz kalmıyor oluşu onun güçlü bir kadın karakter olduğunu, kendini rahatlıkla ifade edebildiğini ve güncel olaylara yönelik eleştireler yöneltebildiğini göstermektedir. Mamakay’ın güçlü ve korkusuz bir kadın olduğunu en güzel şekilde özetleyen ifadeler ise onun eski sevgilisi Kai tarafından aktarılıyor. Kai, Mamakay ile ilgili şu ifadeleri kullanıyor: “Diğer her şeyden kurtuldu, savaştan sağ çıktı. Hiç korkmadı, biliyorsun. Bu süre boyunca onun korktuğunu hiç görmedim. Korktuğum zamanlar oldu, evet - ama o korkmadı” (2010: 493). Kai’nin, Mamakay’ın güçlü, cesur ve korkusuz bir kadın olduğu yönündeki söylemleri zayıf Afrikalı kadın imajını tamamen çürütmektedir. Romanın ayrıntılarındaki ifadeler göz önünde bulundurulduğunda, kadın karakterler her ne kadar romanın genelinde erkek ana karakterlerin hikâyelerinde yer alarak karşımıza çıkıyor olsalar da Saffia ve Mamakay gibi belli bir duruşa sahip olan kadın karakterler basmakalıp güçsüz Afrikalı kadın imajını yıkmaktadırlar. Saffia’nın belli konularda bilgili olması ve bir yemek esnasında Elias’ı zamanında tepki vermediği için uarması da bu argümanı desteklemektedir. Elias alışık olmadığı bu durumu şöyle ifade ediyor: “Eşyaların, pirincin fiyatlarını tartışıyorduk. Bu, hakkında çok az şey bildiğim bir konuydu ama Saffia heyecan verici fikirlerle doluydu. Beni azarladığı için cevap vermekte gecikmiş olmalıyım. Çünkü çok rahat olmak, ateşin yanında kendi yeri olan bir kedi gibi olmaktır, dedi” (2010: 79).

Saffia'nın farklı konularda belli bir birikime sahip olması, bunu karşısındaki kişiye rahatlıkla ifade edebilmesi ve erkeklerin alışık olmadığı bir tavırla konuşması da zayıf ve suskun Afrikalı kadın profilini yansıtmaktadır.

Forna romanında baskın ve dik duruşlu karakterlere yer veriyor olmasıyla birlikte toplumun içinde barınan ve tüm kesimlerden kadın profillerini yansıtmak adına birbirinden farklı kadın karakterlere de yer vermiştir. Özellikle Forna'nın ataerkil yapının hâkim olduğu toplumlarda kadının cinsel bir nesne olarak görülmesi ve belli amaçlar doğrultusunda kullanılması sorununa da yer vermiş olduğu bu karakterlerle netleşmektedir. Elias'ın Vanessa hakkındaki düşünceleri ve Vanessa karakterinin eylemleri, Afrikalı kadının belli bir kalıba sokulmasına ve küçük düşürülmesine bir örnektir. Elias'a göre Vanessa'nın görevleri ya da sorumlulukları şu şekildedir: "Sabaha kadar yataкта beraber yattık. Daha sonra Vanessa'yı dairemde dolaşırken, kağıtları toplarken, masayı temizlerken, ayakkabılarımı dolaba koyarken izledim" (2010: 17). Vanessa, Elias'ın cinsel isteğini karşılamak için kullandığı ve onun ev işlerini yaparak ilişkisini devam ettirme çabasında olan bir kadın profili olarak karşımıza çıkıyor. Elias'a göre "Vanessa, bir üniversite profesörünün karısı olmak istiyordu, kendine belirlediği tutkusu buydu" (2010: 18) ve bu yüzden Elias'ın kendine biçmiş olduğu rolden rahatsızlık duymadan hayatına devam edebiliyordu. Burada asıl sorun olan durum ise Elias'ın tüm bunların farkında olmasına rağmen Vanessa ile olan ilişkisini devam ettirmesi ve ondan bir nevi faydalanıyor olmasıdır. Elias'ın başka kadınlara karşı olan tutumu da az önce bahsedilen durumu desteklemektedir. Elias barda tanıştığı bir kadın ile para karşılığında birlikte olabileceğini bilmekte ve bu eylemi çok rahat bir şekilde gerçekleştiriyor. Ona göre, "Hepsi parasını almayı bekliyordu ama böyle bir şeyi önceden önerdiğinde hakarete uğramış gibi davranıyorlardı" (2010: 69). Bu durumun her ne kadar rızaya dayalı bir ilişki olduğu düşünülse de bir erkeğin bir kadından para karşılığı faydalanması ve ona belli bir miktar mukabilinde sahip olabileceğini düşünmesi kadınlara karşı geliştirilen olumsuz

bir tavır olarak yorumlanabilir. Elias “Şu günlerde kadınların kendilerinden bekleneni daha kolay ve anında yerine getirdiklerini” (2010: 79) ve onlara rahatlıkla ulaşabileceğini düşünmektedir. Elias’ın kadınları sahip olunabilecek birer varlık olarak görmesi sadece tanımadığı kadınlar için değil aynı zamanda Saffia için de geçerlidir. Elias, Saffia’ya sahip olabilmek için elinden gelen her şeyi yapmayı göze almıştır ve ona göre Saffia onu sevmese bile onu elde etmesi ve ona sahip olması Saffia’nın sevgisinden daha önemlidir. Elias bu durumu kendi içinde sorgulamakta ve şu şekilde mantığa bürümektedir: “Beni sevdi mi? sanmıyorum. Önemli miydi? Başlangıçta değil. O zamana kadar Saffia’nın aşk fikirlerinin ötesine geçtiğini sanıyordum... Saffia’ya sahip olduğu için Julius’u kıskanıyordum” (2010: 339). Elias’a göre kadın sahip olunan bir varlıktır ve Saffia’ya olan saplantılı derecede yoğun aşkı bile bu ataerkil düşüncesini değiştirmemektedir.

Sierra Leone’deki kadınlar sadece ataerkil yapıdan değil aynı zamanda ülkelerinde yaşanan iç savaştan da ciddi derecede etkilenmişlerdir. Forna toplumun tüm kesimlerinde ve özellikle kadınlar üzerinde derin yaralar açan bu savaşa ve kadınlar üzerindeki etkisine de değinmiştir. Bu savaş özgürlük ve demokrasi mücadelesi veren kadınların şartlarını gittikçe daha da zorlaştırmıştır. Sierra Leone “oldukça yakın zamanda meydana gelen ve kadınlar için mücadeleyi yoğunlaştırma eğiliminde olan on yıllık bir iç savaşın ek boyutuna sahiptir” (Steady 2006: 155). Savaşın boyutları o kadar ciddiydi ki “Yıllarca kimse cinayetleri, tecavüzleri duymak istemedi. Dış dünya bakışını biraz değiştirdi ve bir nebze, bu yeterliydi” (Forna 2010: 498). Özellikle kadınların maruz kaldığı cinsel saldırı ve tecavüz savaşın kadınlar üzerindeki etkisini katmerli hale getirmiştir. Romanın ana karakterlerinden biri olan Kai’nin yaşamış olduğu travmanın nedeni de savaş esnasında hem kendisinin hem de yanındaki hemşirenin maruz kaldığı utanç verici ve asla kabul edilemeyecek derecedeki olaydır. Kai, Adrian ile olan terapisinde yaşamış olduğu bu korkunç olayı ve kendine söylenenleri şöyle ifade eder: “Kız arkadaşımı

becermek istiyoruz Bay Doktor. Kai konuşmadı. Sonra Balia'dan bir hıçkırık. Alçak, titrek, uluyan bir sesle yalvarmaya başladı. Kahkaha. Balia bükülmüş ve gergin” (2010: 505). Forna romanında yer vermiş olduğu bu detay ile aslında bir kurgudan bahsetmiyor, bir toplumun yaşamış olduğu travmayı tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermektedir. Kayıtlara geçen verilere göre “Savaş sırasında 50.000 ila 64.000 kadının cinsel istismara uğradığı tahmin ediliyor. Kadınlar ve kızlar, kaçırılmanın yanı sıra, isyancı güçler tarafından tecavüze uğradı ve sözde evliliğe ve cinsel köleliğe zorlandı” (Steady 2006: 55). Hâlihazırda ataerkil bir toplumda yaşamının vermiş olduğu sıkıntılarla hayatlarına devam eden Sierra Leoneli kadınlar savaş süresince insanlık dışı muamelelere maruz kalmışlardır. “Kadınlar cinsel saldırı, tecavüz ve ticari amaçlı cinsel sömürü gibi cinsiyete özgü travmalar yaşadılar ve bu da ergenlik çağındaki gebeliklerin artmasına, anne ölümlerine ve HIV/AIDS dahil cinsel yolla bulaşan hastalıklara yol açtı” (Day 2012: 169) Kadınların yaşamış olduğu sıkıntılar savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. Savaş sonrası döneme ilişkin bir anket, “Kadınların karşı karşıya olduğu başlıca sorunların yoksulluk, cehalet, işsizlik, kötü barınma, yetersiz sağlık durumu, eril tahakküm ve aile içi şiddet olduğunu” (Forna 2010: 35) ortaya koymaktadır. Savaş sonrası yaşanan en çarpıcı olumsuzluklardan birisi de sağlık hizmetlerindeki yetersizlik ve bunun doğal bir sonucu olarak hamile olan kadınların doğum esnasında ölmeleridir. Romandaki kadın karakterlerden Mamakay'ın doğum yaparken hayatını kaybetmesi Sierra Leone'deki birçok kadının kaçınılmaz kaderinin bir nevi yansımasıdır. “Savaş sonrası Sierra Leone'de her sekiz kadından birinin doğum sırasında ölmesiyle, anne sağlığı riskli hale gelmiştir” (Amnesty International 2009) (Mustapha and Bangura 2010: 153). Forna Mamakay'ın doğum esnasında ölümünü canlı bir şekilde tasvir ederek ülkesindeki kadınların karşılaştığı yetersiz sağlık hizmetlerine ve özellikle anne sağlığının korunmasının ne kadar güç olduğuna dikkat çekmiştir. Forna'nın romanında yer vermiş olduğu gerçek hayatta yaşanmış olaylar onun romanını bir aşk romanı olmaktan çıkarmış ve kendi toplumuna ayna tutan bir eser haline getirmiştir.

Sonuç

Gerçek eşitlik olduğunda, kırgınlık olmaz.

Chimamanda Ngozi Adichie

Sierra Leoneli kadınların sömürgecilik öncesi, sömürgecilik dönemi ve sömürgecilik sonrası dönemdeki hayatlarında radikal değişiklikler olmuştur. Özellikle sömürgecilik dönemi öncesinde toplumun temel yapı taşlarını oluşturan ve hayatın içinde etkin rol alan kadınlar sömürgecilikle beraber mevcut yaşamlarından uzaklaştırılmış ve sadece ataerkinin değil aynı zamanda sömürgeciliğin getirmiş olduğu olumsuzlukları da ciddi derece de hissetmişlerdir. Sömürgecilik sonrası dönemde ise emperyal ve kolonyal güçlerin ülkelerinden çekilmiş olmalarına rağmen ülke genelinde yaşanan ve tüm halk tarafından hissedilen iç savaş ve sonuçları Sierra Leoneli kadınların hayatlarını daha da zorlaştırmıştır. Forna'nın romanı her ne kadar aşk teması üzerine konumlandırılmış olsa da, romanın detaylarından Sierra Leone'de yaşanan sorunları ve kadınların nasıl temsil edildiğini görebiliyoruz. Bu çalışmada Forna'nın romanındaki kadın karakterlere odaklanılmış ve bu karakterlerin nasıl resmedildiği üzerine incelemeler yapılmıştır. Romandaki Afrikalı kadın karakterler üzerine yapılan çalışmada kadın karakterlerin güçsüz ve zayıf resmedilmediği, Forna'nın özellikle oryantalist ve batılı bakış açısı ile resmedilen uysal, zayıf ve itaatkâr Afrikalı kadın imajını yapı bozuma uğratarak çeşitli tiplerde kadın karakterlere yer verdiği görülmüştür. Romanda diğer göze çarpan durum ise Forna'nın romanında birden fazla kadın karaktere romanın merkezinde yer vermesine rağmen kadın karakterlerin söylem ve anlatıcı olarak gölgede kalmış olduğu gerçeğidir. Afrikalı kadın bir yazar olarak Forna her ne kadar güçsüz ve zayıf Afrikalı kadın algısını yıkıyor olsa da romanın anlatıcılarını erkek karakterlerden seçmesi ve kadın karakterlere dair ayrıntılara erkek anlatıcıların hikâyelerinde yer vermiş olması kadın karakterlerin seslerinin güçlü bir şekilde duyulmasını engellemiştir. Forna'nın kadın karakterleri romanın merkezinde yer almasına rağmen Saffia, Mamakay, Agnes ve

Vanessa gibi kadınların aşkları, duyguları ve yaşadıkları onların hayatlarında bir şekilde bulunmuş olan erkekler tarafından anlatılmaktadır. Forna'nın kadın karakterleri kimi zaman sadık bir eş, kimi zaman protest kimliğe sahip olan bir kız evlat, kimi zaman başarılı bir doktor ve kimi zaman da bir hayat kadını olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da Forna'nın toplumun bütün kesimlerinden kadın karakterlere eserinde yer vermiş olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Sierra Leoneli İskoç yazar Aminatta Forna *The Memory of Love* adlı eserinde farklı tiplerde kadın karakterlere yer vererek Afrikalı kadınların toplum içindeki mevcut konumlarına ve yaşantılarına ışık tutmuştur.

References

- Adichie, C. Ngozi (2017). *Dear Ijeawele, or A Feminist Manifesto in Fifteen Suggestions*. Alfred A. Knopf.
- Benjamin, Thomas (2007). *Encyclopedia of Western colonialism since 1450*. Detroit: Macmillan Reference USA.
- Bloom, D. James (2017). *Reading The Male Gaze in Literature and Culture: Studies in Erotic Epistemology*. Palgrave Macmillan.
- Coquery-vidrovitch, Catherine (1997). *African Women: A Modern History*. Westview Press.
- Day, Lynda (2012). *Gender and Power in Sierra Leone: Women chiefs of the last two centuries*. Place of publication not identified: Palgrave Macmillan.
- Disarmament, demobilization and reintegration, and gender-based violence in Sierra Leone: Excerpts*. Women's Refugee Commission. (2002, April 15). Retrieved February 23, 2022, from <https://www.womensrefugeecommission.org/research-resources/disarmament-demobilization-and-reintegration-and-gender-based-violence-in-sierra-leone-excerpts/>
- Fanon, Frantz (2008). *Black Skin, White Masks*. London: Pluto Press.
- Forna, Aminatta (2010). *The Memory of Love*. Bloomsbury Publishing.
- Fyle, C. Magbaily (2006). *Historical Dictionary of Sierra Leone*. Lanham, Md: Scarecrow Press.
- Mustapha, Marda & Bangura, J. Joseph (2010). *Sierra Leone Beyond the Lome Peace Accord*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Peters, Krijn (2011). *War and The Crisis of Youth in Sierra Leone*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sim, Stuart (2001). *The Routledge Companion to Postmodernism*. London: Routledge.
- Steady, F. Chioma (2006). *Women and Collective Action in Africa: Development, Democratization, And Empowerment, With Special Focus On Sierra Leone*. New York: Palgrave Macmillan.
- Women's Commission for Refugee Women and Children*. (2002). Retrieved February 23, 2022, from https://www.womensrefugeecommission.org/wp-content/uploads/2020/04/ar_02new.pdf